

3. Волчан О. Ф. Политика как феномен общественной жизни / О. Ф. Волчан // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 36. – С. 161–166.
4. Гнатенко А. И. Теоретико-правовые аспекты политической функции государства / А. И. Гнатенко // Современное право. – 2010. – № 2. – С. 44–47.
5. Міжнародна поліцейська енциклопедія : в 6 т. Т. 1 / [відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемчушенко]. – К. : Ін Юре, 2005. – 1230 с.
6. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 5. П–С / [редкол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2003. – 733 с.
7. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю. С. Шемчушенка]. – К. : Юрид. думка, 2007. – 990 с.
8. Про затвердження Плану заходів щодо реалізації Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 січ. 2012 р. № 53 // Урядовий кур'єр. – 2012. – 11 лют. – № 27.
9. Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю : указ Президента України від 21 жовт. 2011 р. № 1000 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 83. – Ст. 3019.

Надійшла до редколегії 12.06.2012

БЕЗПАЛОВА О. И. ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ В ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ СФЕРЕ

Определено место правоохранительной политики государства в государственной политике. Дано авторское определение понятия «государственная политика в правоохранительной сфере». Сформулирована цель и основные задачи государственной политики в правоохранительной сфере.

BEZPALOVA O. LEGAL BASES OF REALIZATION OF STATE POLICY IN THE LAW ENFORCEMENT SPHERE

The place of law enforcement policy of the state in the public policy is determined. The author's determination of concept «public policy in the law enforcement sphere» is given. The purpose and basic tasks of public policy in the law enforcement sphere are formulated.

УДК 351.751

О. В. ЗАСЦЬ,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛЬНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ЯК ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Досліджено актуальні аспекти забезпечення реальності інформаційних прав людини і громадянина як основи інформаційної безпеки сучасної держави.

Утвердження України як правової держави невід'ємно пов'язане з удосконаленням усіх аспектів діяльності державних органів та забезпеченням громадянам найбільш сприятливого режиму взаємодії з ними. Особливо це стосується дотримання конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації. Інформація є з'єднуючою ланкою держави й суспільства, одним із дієвих засобів налагодження взаємозв'язку між окремою особою та державою.

Конституція України закріплює право людини на свободу інформації. Стаття 34 Консти-

туції України гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб і на свій вибір. Здійснення вказаних прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для

підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Дана норма Конституції України ґрунтується на положеннях Європейської конвенції про захист прав та основних свобод людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права тощо [1; 2; 3].

Прозорість влади є необхідною умовою забезпечення передбачених Конституцією України прав громадян на доступ до інформації та участь в управлінні державними справами. Реалізація права громадян на інформацію створює передумову для формування особистої громадянської позиції, яка ґрунтується на розумінні певних рішень і дій державних органів та є важливим фактором попередження конфліктних ситуацій і правових спорів, сприяє зростанню авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб в очах громадян.

Незважаючи на позитивну динаміку свободи слова в Україні на тлі загальносвітових показників та інтенсивний розвиток вітчизняної інформаційної сфери, дедалі більша частина наших громадян відчуває себе ізольованими від доступу до гарантованої законодавством «відкритої, доступної, об'єктивної, повної й точної» інформації про суспільне життя і діяльність державних органів [4].

Соціально-економічні та політичні перетворення створюють підґрунтя для певної корекції поглядів на роль державного управління щодо забезпечення реалізації прав людини і громадянина, їх права визнано головною метою всієї системи державного управління [5, с. 47]. До того ж Доктрина інформаційної безпеки України серед життєво важливих інтересів особи в інформаційній сфері закріплює забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації [6].

Кількість робіт, присвячених дослідженню наукових проблем забезпечення конституційних прав громадян, постійно збільшується, проте відсутність у даній сфері дослідження реальності інформаційних прав людини і громадянина як основи інформаційної безпеки сучасної держави істотно знижує ефективність використання отриманих висновків. Вирішення зазначених проблем є важливим не тільки для утвердження України як демократичної правової держави, в якій права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, але і для стійкого прогресивного розвитку українського суспільства, його духовного відродження.

Указаним проблемам, від вирішення яких залежить подальше удосконалення інформаційного законодавства і практика його застосування, учені (І. В. Арістова, О. А. Баранов, Ю. М. Батурін, І. Л. Бачило, М. М. Биченок, В. М. Брижко, В. Д. Гавловський, С. Л. Гнатюк, В. П. Горбулін, Д. В. Дубов, Р. А. Калюжний, В. В. Костицький, В. А. Копилов, Б. А. Кормич, О. В. Кохановська, А. І. Марущак, О. Г. Марценюк, О. А. Ожеван, В. Г. Хахановський, В. С. Цимбалюк, М. Я. Швець, Ю. С. Шемшученко тощо) присвячують дедалі більше наукових праць. Проте багато правових аспектів даної проблеми залишаються вивченими не повною мірою; крім того, прийняття Доктрини інформаційної безпеки зумовило появу нових напрямків державної політики України в інформаційній сфері. Тож метою статті є дослідження здобутків законодавства України щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, а завданням – визначення організаційно-правових засад гармонізації інформаційного законодавства України в інформаційній сфері. Її новизна полягає в тому, що вперше надано авторський погляд на проблеми забезпечення реальності інформаційних прав людини і громадянина як основи інформаційної безпеки сучасної держави та запропоновано шляхи їх усунення.

Одним з основних пріоритетів інформаційної політики будь-якої країни є дотримання балансу відповідних інтересів особистості, суспільства і держави, але країни, що обрали демократичний шлях розвитку, принципово виходять при цьому з примату прав і свобод особистості. На нормативному рівні це зазвичай виражається в конституційних гарантіях свободи слова та доступності інформації для кожного громадянина [4].

Треба наголосити, що права і свободи людини і громадянина повинні бути не лише задекларовані, а й гарантовані та реально забезпечені державою в цілому й окремими органами державної влади. В контексті такого юридичного трактування права і свободи сприймаються і тлумачаться, як зауважує В. С. Нерсисянц, саме як вихідні правові основи та базові правові цінності, а не як певні «позап правові», зовнішні щодо права і тому не обов'язкові феномени та характеристики [5, с. 47].

Л. І. Кормич доречно зазначає: «З одного боку ми маємо Конституцію, яку називають однією з найдемократичніших в Європі, і встигаємо за один день (як 5 квітня 2001 року)

отримати від Верховної Ради відразу 31 Закон. Але з іншого, називаємо Конституцію «нічною» і говоримо про необхідність її вдосконалення. І навіть наражаємось на погрози бути виключеними з Ради Європи... У чому ж шукати основну причину такої ситуації. Передусім, думається, як раз у декларативності багатьох з тих прав, реалізація яких робить суспільство стабільним і в економічному, і в політичному плані» [7, с. 8–9].

На національному рівні право на доступ до інформації повинно забезпечуватися насамперед наявністю відповідного ефективного законодавства, що є правовою підставою забезпечення здійснення конституційного права людини на свободу інформації, а також наявністю реальних механізмів здійснення цього права [5, с. 265]. Слід зазначити, що дотримання конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації забезпечується:

- створенням механізму реалізації права на інформацію;

- створенням можливостей для вільного доступу до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів;

- обов'язком суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення;

- обов'язком суб'єктів владних повноважень визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації;

- здійсненням державного і громадського контролю за додержанням законодавства про інформацію;

- встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

Дійсно, з боку держави нам гарантуються право вільно отримувати інформацію, необхідну для реалізації своїх прав, свобод, законних інтересів, не порушуючи при цьому прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Право на інформацію забезпечується обов'язком органів державної влади, а також органів місцевого і регіонального самоврядування інформувати про свою діяльність та прийняті рішення, створенням у державних органах спеціальних інформаційних служб або систем, що забезпечували б у встановленому порядку доступ до інформації, вільним доступом суб'єктів

інформаційних відносин до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів, створенням механізму здійснення права на інформацію, встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

На жаль, органи державної влади та органи місцевого самоврядування не повністю виконують вимогу оприлюднювати інформацію про свою діяльність (у тому числі через мережу Інтернет). Не всі внутрішньовідомчі акти публікуються в офіційних виданнях, і, таким чином, державні органи стають подібними до власників інформації, які на власний розсуд приймають рішення про надання або відмову в наданні інформації. Достовірна і повна інформація про внутрішню структуру будь-якого державного органу, закріплене за ним майно, витрати на його діяльність практично недоступні для звичайних громадян [8]. Регіональні органи влади, монополізуючи право на інформацію, в більшості випадків нехтують обов'язком оприлюднювати інформацію про власну діяльність та звітувати перед громадськістю, хоча діяльність органів виконавчої влади має бути зосереджена на конструктивному поєднанні діяльності держави, громадянського суспільства і людини щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, створення сприятливого психологічного клімату в національному інформаційному просторі задля утвердження загальнолюдських та національних моральних цінностей [6].

Отже, відповідно до принципу реальності права, держава розглядає права і свободи людини і громадянина як такі, що мають загальне регулятивне імперативно-правове значення та виступають як базовий критерій в оцінюванні організації і діяльності всіх органів державного управління й держави в цілому. Проте проголошення прав і свобод людини і громадянина на рівні Конституції не означає автоматичної реалізації цих прав, а створює лише передумови, що є першим кроком до їх утілення [9, с. 111].

Самих норм, які закріплюють права і свободи громадянина, для повноцінного використання соціальних благ недостатньо. Стабільність, цілісність та непорушність інформаційно-правового статусу громадянина зберігається завдяки системі соціальних та юридичних заходів з його забезпечення. Закріплені в законах інформаційні права і свободи реалізуються під впливом різноманітних факторів. До головних факторів забезпечення реальності інформаційно-правового статусу належать юридичні гарантії та загальносоціальні умови забезпечення прав і свобод.

Певні гарантії можна розглядати як своєрідну групу прав громадян, які сприяють реалізації та охороні й захисту їхніх інформаційних прав і свобод, а також виконанню ними обов'язків. Такі права мають подвійний характер, тому що виступають і як права, і як гарантії. Такими гарантіями є, скажімо, право на звернення до органів державної влади. Право на звернення є абсолютним, необмеженим, невідчужуваним правом громадянина.

Однак на практиці виникають проблеми з реалізацією права на звернення з наступної причини. Одним із механізмів забезпечення прав людини є отримання інформації, реалізація класичного принципу «проінформований – означає озброєний». Право на отримання інформації передбачено ст. 50 Конституції України, низкою законів України, а також ст. 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення [10], що передбачає відповідальність за неправомірну відмову в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у випадках, коли така інформація підлягає наданню на запит громадянина чи юридичної особи відповідно до законів України «Про інформацію» [11], «Про звернення громадян» [12], «Про доступ до судових рішень» [13], «Про доступ до публічної інформації» [14]; і це далеко не повний перелік нормативних актів, які встановлюють право громадян на отримання інформації.

На жаль, неналежне знання чинного законодавства України державними службовцями або ж свідоме ігнорування вимог законів України з різних мотивів (особистої заінтересованості, небажання проводити перевірку для встановлення необхідної інформації, некомпетентність тощо) призводять до неналежного гарантування та порушення прав громадян.

Саме тому, як засвідчив досвід України за роки незалежності, частина конституційно закріплених соціальних та економічних прав громадян перетворилася на звичайні гасла; що ж до інших, то було суттєво знижено їхній рівень. За таких умов названі конституційні права і свободи перетворюються на декларативні та нереальні [15, с. 154].

Значення державного управління з точки зору забезпечення прав людини полягає в тому, що завдяки йому реалізується принцип реальності прав людини і громадянина. Гарантування і забезпечення цього принципу виступає одним із найважливіших критеріїв оцінювання як законодавчої системи в цілому, так і її центральної складової – Конституції. У зв'язку

з цим доречно згадати висновок Венеціанської комісії від 11 березня 1996 р. щодо проекту Конституції України. Серед істотних недоліків, які були виділені експертами стосовно розділу проекту «Права і свободи людини і громадянина», була «вичерпність наведеного переліку прав, який включає права соціального, економічного та екологічного характеру, створює проблеми щодо забезпечення їх гарантіями судового захисту», тобто в разі, якщо держава не забезпечуватиме ці права належним чином, громадяни будуть неспроможні захистити їх у судовому порядку [5, с. 50]. Тому, якщо наміри держави йдуть далі від формальної конституційної фіксації того чи іншого кола прав і свобод особи, вона мусить забезпечити захист та реалізацію означених прав. Більше того, щоб у процесі державного управління права людини, по-перше, не порушувались, а по-друге, забезпечувались, необхідно, аби форми, механізми та основні способи забезпечення і захисту прав людини і громадянина були так само конституційно встановленими [5, с. 50–51].

Для вирішення вказаної проблеми необхідно, щоб будь-яка інформація, якою володіють органи влади, повинна бути відкритою і доступною, за винятком чітко визначеного переліку відомостей, доступ до яких обмежується на основі закону, а державним органам та органам місцевого самоврядування повинна належати ініціатива щодо підтримання відкритості своєї інформації, крім цього, вони зобов'язані публікувати основну інформацію про свою діяльність. Централізоване надання суспільству нормативної та іншої інформації – необхідний елемент державного управління. Заінтересованою стороною тут буде вже не тільки громадянин, але й держава, оскільки кінцевий результат, тобто ефективне управління, має значення для всього суспільства і держави, а не тільки для окремих індивідів.

Держава безпосередньо своєю управлінською діяльністю впливає на втілення в життя принципу реальності прав людини як невід'ємного, іманентного аспекту самого поняття прав людини, тому зв'язок між державним управлінням та правами людини є двостороннім. З одного боку, державне управління повинно мати на меті забезпечення прав людини. Якщо цього немає, то державу в жодному разі не можна вважати не лише соціальною, а й правовою. З іншого боку, реалізація вказаної мети стає можливою лише в процесі державного управління [5, с. 53].

До політичних засобів підвищення дієвості механізму забезпечення інформаційних прав і

свобод громадянина належать стабілізація державно-владних відносин і подальше вдосконалення механізму стримування і противаг між гілками влади; вдосконалення інструментів реального впливу громадянського суспільства на державну владу та розвиток свободи слова.

Крім того, проблематичність здійснення багатьох інформаційних прав і свобод зумовлена

нездатністю держави забезпечити громадянам належні умови для їх здійснення. Тому одним із найважливіших завдань є подальше поглиблення державних перетворень з метою переорієнтування політики нашої держави на загальносоціальні потреби, забезпечення соціальної справедливості та захищеності громадян.

Список використаної літератури

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Європейська конвенція про захист прав та основних свобод людини // Голос України. – 2001. – 10 січ. – № 3.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
4. Дотримання інформаційних прав і свобод українських громадян: нормативно-правове забезпечення і регулятивні важелі / Відділ гуманітарної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/231>.
5. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Наук. думка, 2007. – 587 с.
6. Про Доктрину інформаційної безпеки України : указ Президента України від 8 лип. 2009 р. № 514/2009 // Офіційний вісник Президента України. – 2009. – № 20. – Ст. 677.
7. Кормич Л. І. Права людини: від декларацій до гарантій / Л. І. Кормич // Актуальні проблеми політики. – 2001. – Вип. 12. – С. 8–9.
8. Доступ до інформації. Кіровоградська область. Загальний огляд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uapp.org/legal_library/11/33.html.
9. Заєць А. П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду / А. П. Заєць. – К. : Парлам. вид-во, 1999. – 248 с.
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Дод. до № 51. – Ст. 1122.
11. Про інформацію : закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
12. Про звернення громадян : закон України від 2 жовт. 1996 р. № 393/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.
13. Про доступ до судових рішень : закон України від 22 груд. 2005 р. № 3262-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 15. – Ст. 128.
14. Про доступ до публічної інформації : закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
15. Ющик О. І. Правова реформа: загальне поняття, проблеми здійснення в Україні / О. І. Ющик. – К. : Парлам. вид-во, 1997. – 190 с.

Надійшла до редколегії 10.06.2012

ЗАЯЦ Е. В. ОБЕСПЕЧЕНИЕ РЕАЛЬНОСТИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА КАК ОСНОВА ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СОВРЕМЕННОГО ГОСУДАРСТВА

Исследованы актуальные аспекты обеспечения реальности информационных прав человека и гражданина как основы информационной безопасности современного государства.

ZAIETS O. PROVIDING OF REALITY OF INFORMATIVE RIGHTS OF HUMAN AND CITIZEN AS BASES OF INFORMATIVE SAFETY OF THE MODERN STATE

The actual aspects of providing of reality of informative rights of human and citizen as bases of informative safety of the modern state are researched.